

Jonas Stankus

Mergiškių kaimo (Aukštadvario s-ja, Trakų r.) Kalnelio kapinaičių
žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų 2005 m.

a t a s k a i t a

Vilnius, 2006

Kultūros paveldo centro Paveldosaugos bibliotekos Dokumentų fondai
Fondo Nr. <u>139</u>
Apyrašo Nr. <u>1</u>
Apsk. Vien. Nr. <u>2369</u>

TURINYS

1. Įvadas	p. 1
2. Istorija	p. 2
3. Situacija	p. 2
4. Tyrinėjimų eiga	p. 3
5. Šurfas 1	p. 3
6. Šurfas 2	p. 4
7. Šurfas 3	p. 4
8. Šurfas 4	p. 5
9. Šurfas 5	p. 6
10. Šurfas 6	p. 7
11. Šurfas 7	p. 8
12. Šurfas 8	p. 9
13. Šurfas 9	p. 10
14. Šurfas 10	p. 10
15. Apibendrinančios išvados	p. 11
16. Rastų dirbinių sąrašas	p. 14
17. Iliustracijų sąrašas	p. 15
18. Sutartiniai ženklai	p. 17
19. Iliustracijos	p. 18-39
20. Mergiškių kaimo Kalnelio kapinaičių tyrinėjimų pro- grama	p. 40
21. Leidimas vykdyti tyrinėjimus	p. 41
22. Radinių priėmimo aktas Nacionaliniame muziejuje	p. 42

I V A D A S

Pagal 2005 m. rugpjūčio mėn. 10 d. autorinę sutartį su Aukštadvario regioninio parko direkcija (Trakų r.) buvo vykdomi žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai Mergiškių k. (Trakų r., Aukštadvario s-ja) esančioje kalvoje, vietinių gyventojų vadinamu Piliakalniuku, „Kunigaikščių kalneliu“.

Tyrinėjimai buvo atliekami pagal 2005 m. rugpjūčio mėn. 17 d. Kultūros vertybių apsaugos departamento Mokslinės Archeologinės komisijos patvirtintą programą. Leidimas Nr. 156, išduotas vykdyti šiuos tyrinėjimus, gautas 2005 m. rugpjūčio mėn. 17 d.

Žvalgomojus archeologinius tyrinėjimus vykdė hum. m. dr. Jonas Stankus. Darbininkus telkė Aukštadvario regioninio parko Direkcija, kviesdama talkon parko entuziastus, remėjus. Matavimo, planų brėžinius ir radinių piešinius rengė šio parko darbuotojai: direktorius p. Vaclovas Plegevičius, vyr. kraštotvarkininkas p. Benas Svinkūnas, vyr. ekologas Talvydas Špiliauskas.

Tyrinėjimo darbai buvo vykdomi 2005 m. rugpjūčio mėn. 19 – rugsėjo mėn. 6 dienomis.

Tyrinėjimų metu šio kalnelio viršaus aikštelėje, įvairiose jos vietose, buvo ištirtas 40 m² plotas – 10 šurfų, kurių kiekvieno dydis 2x2 m .

Šurfuose Nr. 4 ir 6, permaišytoje žemėje, rasta žmogaus kaulų fragmentų, o šurfe Nr. 6 dar ir kapo duobės fragmentas. Šurfuose Nr. 1, 4, 6 rasta gelež. vinių (matyt, iš sutrūnijusių karstų). Be to, šurfų Nr. 5 - 6 riboje, permaišytoje žemėje, aptikta akmenų krūva, kuri, kasant gilyn mažėjo, akmenų ratas siaurėjo, o 155 cm gylyje terasti tik keli akmenys, surišti kalkių skiediniu. Galimas dalykas, kad šioje vietoje buvo ruošiamasi statyti statinį, gal paminklą mirusiajam, kurio kapo duobės fragmentas aptiktas netoliese. Visa tai rodo, kad kalnelio viršutinėje aikštelėje XVII-XIX ar net XX a. buvo laidojama. Kultūrinio sluoksnio čia nerasta.

ISTORIJA

Tarpukario Lietuvos Užuguoščio parapijos karo štabo 1934-1936 m. topografiniame plane (planą braižė mj. Chamanskis) pažymėtas Mergiškių kaimas, nurodyta Kalnelio vieta, Mergiškių dvaras (1 pav.). Paskutinis dvaro savininkas buvo Sakalauskas, kuris karo metu kažkur išvyko. Vietiniai gyventojai kalba, kad tarpukaryje, apie 1930-1939 m. šiame Kalnelyje buvo palaidota jau minėto dvarininko Sakalausko motina. Yra duomenų, kad pokaryje Kalnelyje yra palaidotas šio kaimo kūdikis.

Pokaryje Mergiškių dvaras sunaikintas. Šiuo metu dvaro pastatai visiškai sugriuvę, išlikę tik kai kurių jo pastatų pamatų fragmentai, parko dalis.

Vėlesniais laikais kaime buvo ir pradinė mokykla. Šiuo metu kaime likusios tik kelios sodybos.

SITUACIJA

Kaip minėta kaime yra Kalnelis, vietinių gyventojų vadinamas Piliakalniuku,

„ Kunigaikščių kalneliu “. Į PV nuo kalnelio papėdės už 100 m yra akmenų siena – “ rodyklė “, kuri 20° ŠR kryptimi orientuota į centrinę Kalnelio dalį. Manoma, kad ši akmenų rodyklė, kurioje esama akmenų su ženklais, yra nuo senų laikų, tarsi nuoroda į Kalnelį. Vienas akmuo, esantis šioje akmenų “ rodyklėje “ yra su 8.5 cm skersmens duobute (V. Vaitkevičius, Alkai – baltų šventviečių studija, V. 2003, p. 93, 94).

Į PR nuo Kalnelio, jo papėdėje, auga keturi ąžuolai. Nuo jų į R matosi stambūs akmenys, kurie išdėstyti taip, lyg jie sudarytų kažkada čia stovėjusio stačiakampio formos pastato akmeninius pamatus.

Nuo Kalnelio į Š, maždaug už 1 km, pietiniame Mergiškių ežero krante, yra Mergiškių dvarvietė (pav. 1).

Minėtieji objektai yra Aukštadvario regioninio parko zonos riboje, todėl, juos plačiau ištyrus, reikėtų įtraukti į Valstybės saugomų paminklų sąrašą.

Aukštadvario regioninio parko Direkcija į 2005 m. darbo planus buvo įtraukusi Mergiškių Kalnelio archeologinius tyrinėjimus, siekdama išsiaškinti, ar čia yra kultūrinis

sluoksnis, kuris leistų šį Kalnelį skirti piliakaniui, ar čia yra palaidojimų, kurie rodytų čia eamas kapinaites.

Kalnelio viršaus aikštelė ištytsusi ŠR-PV kryptimi. Jos ilgis apie 37 m ŠR-PV kryptimi, o plotis apie 25 m PR-ŠV kryptimi (pav. 2). Aikštelės terenas nuolaidėja ŠV, Š kryptimi, todėl jos ŠV, Š šlaitas lėkštas. PR, P šlaitas status. Kalnelio aikštelė ir šlaitai apaugę krūmais, įvairių rūšių ir amžiaus medžiais, PR, P aikštelės dalyje auga net keli alyvų krūmai.

Pietrytiniame, pietiniame kalnelio šlaite auga 3 stambūs, gal 200 metų, ąžuolai, o jo aikštelės PR dalyje auga stambi, gal taip pat 200 metų, liepa. Jos koordinatės $54^{\circ} 37'786''$ Šiaurės platumos ir $24^{\circ} 29'309''$ Rytų ilgumos (nurodant tirtųjų šurfų situaciją, buvo orientuojamasi pagal šią liepą, 2 pav.).

TYRINĖJIMŲ EIGA

Šurfas 1

Jis kastas aikštelės ŠV dalyje, 345° ŠV kryptimi nuo liepos (2 pav.) Atstumas tarp liepos ir šurfo PR sienos - 11,7 m. Jo terenas nuolaidėja ŠV, Š kryptimi. Šurfo dydis 2x2 m. ŠV –PR kryptimi jis pažymėtas raidėmis AB, o PV-ŠR kryptimi – skaičiais 1-2.

Iškart buvo kasama 15-20 cm gylyje, kur matėsi pilka, tamsiai pilka žemė (perpuvę medžių lapai, žolės). Kasant giliau žemė šviesėjo. 25 cm gylyje kv. 2B šiaurės rytiniame kampe rasta (pav. 3) geležinė 12,5 cm ilgio keturkampio skersinio pjūvio fabrikinės gamybos vinis (pav. 13:1).

30-35 cm gylyje pilka žemė išnyko ir pasimatė smėlis, priemolis.

Šurfas tikrintas iki 40-45 cm gylio, bet daugiau nieko nerasta.

Fiksuota: grafiškai ŠV sienos pjūvis (pav. 3), foto – taip pat ŠV sienos pjūvis (pav. 15:1).

Šiaurės vakarinės sienos pjūvis

1. Viršutinis žemės sluoknis – pilka, tamsiai pilka žemė. Jo storis 30-35 cm. Jame rasta geležinė fabrikinės gamybos 12,5 cm ilgio vinis.
2. Įžemis – smėlis, priemolis pasimatė išnykus viršutiniam žemės sluoksniui 30-35 cm gylyje nuo žemės paviršiaus.

Šūrfas 2

Jis kastas į PR nuo šurfo 1 (2 pav.). Nuo pastarojo kv. 2B PR kampo iki 2 šurfo kv. 1A ŠV kampo 5 m atstumas. Nuo orientyrinės liepos (9) PR 16° kryptimi iki šio šurfo kv.1B PV kampo yra 6,7 m. Jo terenas nuolaidėja ŠV kryptimi.

Šurfo dydis 2x2 m. Jis orientuotas: PV-ŠR pažymėtas skaičiais 1-2, o ŠV-PR kryptimi – raidėmis AB.

Kasant 15-20 cm gyliu didesnėje šurfo dalyje matėsi pilka žemė, tačiau jo kvadratuose 1-2A ėmė rodytis ir molio ploteliai. 25 cm gylyje jau visame šurfo plote matėsi molis su smėlio priemaiša.

Šurfe nieko nerasta, nors jis tikrintas iki 45-55 cm gylio.

Fiksuota: grafiškai ŠR sienos pjūvis (pav. 4), foto – PV sienos pjūvis (pav. 15:2).

ŠR sienos pjūvis

1. Viršutinis žemės sluoknis – pilka žemė. Jo storis 15-20 cm.
2. Įžemis – molis. Molis su smėlio priemaiša buvo atidengtas 15-20 cm gylyje nuo žemės paviršiaus.

Šūrfas 3

Jis kastas toliau į PR nuo šurfo 2 už 6,3 m ir nuo orientyrinės liepos (9) 59° PR kryptimi už 10 m (2 pav.). Jo terenas nuolaidėja ŠR, R kryptimi.

Šurfo dydis 2x2 m. Iškart buvo kasama 15-20 cm gyliu, nes čia velėnos nebuvo, tik perpuvusi lapija – pilka žemė. Šurfe matėsi daug medžio šaknų, nes aplink jį auga medžiai.

25 cm gylyje kv. 1A pasimatė priemolis, tačiau kv. 1-2B zonoje buvo kasta perpuvusi, permaišyta žemė, tarsi čia būtų anksčiau kasta duobė ar griovys.

45 cm gylyje visame šurfo plote pasimatė priemolis.

Nei kultūrinio sluoksnio, nei palaidojimų pėdsakų jame nerasta, nors tikrinta iki 60-70 cm gylio.

Fiksuota: grafiškai – ŠR sienos pjūvis (pav. 5), foto – PV sienos pjūvis (pav. 16:1).

Šiaurės rytinės sienos pjūvis

1. Viršutinis žemės sluoksnis pilka žemė. Jo storis 20-35 cm.
2. Permaišytos žemės sluoksnis. Jis pasimatė kvadratų 1-2B zonoje. Jo plotis 50-60 cm . Atrodo, kad šioje vietoje buvo kastas kažkoks griovys ar duobė. Permaišytos žemės sluoksnio storis 25-40 cm.
3. Įžemis – molis, molis su smėlio priemaiša buvo atidengtas 20-40 cm gylyje nuo žemės paviršiaus.

Šurfas 4

Jis kastas į ŠV 340° nuo liepos (9) už 4,5 m ir į PV nuo šurfo 2 PV kampo už 5,5 m (pav. 2). Šurfo terenas nuolaidėja ŠV kryptimi. Jo dydis 2x2 m. PV-ŠR kryptimi , jis sužymėtas skaičiais 1-2, o ŠV-PR kryptimi- raidėmis AB.

Kadangi velėnos nebuvo, tai iškart kasta 15-20 cm gylyje. Čia taip pat buvo gausu medžių šaknų. Gruntas – perpuvusi lapija – pilka, tamsiai pilka žemė, o kv. 2AB ir molio intarpai, tarsi čia gruntas būtų perkastas.

Kasant 25-35 cm gylyje, kv. 2AB buvo atidengtas molis, priemolis. Šurfo centrinėje dalyje pasimatė permaišytos žemės ryškesnė dėmė. Ji ovalo formos, 60x90 cm dydžio (pav. 6). Kv. 1B ŠV pakraštyje, 35 cm gylyje, rasta geležinė (fabrikinės gamybos) keturkampio skersinio pjūvio vinis (pav. 13:2).

Atpreparuojant pasirodžiusią dėmę, 45-50 cm gylyje, kvadratų 1-2A riboje rasti 2 žmogaus šonkaulių fragmentai (pav. 6), o nuo jų į PV už 22-25 cm rasti 2 anglies gabaliukai (pav. 6).

Rastieji šonkaulių fragmentai, geležinė vinis (tikriausiai iš karsto) rodo, kad čia būta palaidojimo, kuris kažkada suardytas.

Šurfas tikrintas iki 55-60 cm gylio, bet jame daugiau nieko nerasta.

Fiksuota: grafiškai – ŠV sienos pjūvis (pav. 6), foto – ŠR sienos pjūvis (pav. 16:2).

ŠV sienos pjūvis

1. Viršutinis žemės sluoksnis - pilka žemė. Jo storis 20-40 cm. Storesnis kv. 1A. Kadangi šurfo terenas nuolaidėja ŠV kryptimi, matyt, šiaurės vakariniuose kvadratuose suplautas storesnis pilkos žemės sluoksnis. Jame kvadratų 1-2AB riboje aptikta ovalo formos permaišytos žemės 60x90 cm dydžio dėmė, kurioje aptikta 2 žmogaus kaulų fragmentai, angliukai. Kv. 2B rasta geležinė vinis.
2. Įžemis molis, molis su smėliu, smėlis pasimatė 20-40 cm gylyje nuo žemės paviršiaus.

Šurfas 5

Jis kastas į PR nuo šurfo 4 už 145 cm ir 241° PV kryptimi nuo liepos už 360 cm (pav. 2). Šurfo terenas lygus. Jo dydis 2x2 m. Orientuotas: PV-ŠR jis pažymėtas skaičiais 1-2, o ŠV-PR kryptimis – raidėmis AB (pav.7).

Šurfo paviršius apaugęs menka žole, krūmokšniais. Jo ŠV pakraštyje iš žemės kyšojo kelių 10x15, 18x21, 20x25, 23x25, 18x32, 20x35 cm dydžio akmenų viršūnės.

Kasant 15-20 cm gylyje, matėsi pilka, tamsiai pilka žemė, o šurfo kvadrato 2A plėtėsi akmenų krūva (pav. 7) – jos dalis nusitęsė už šurfo ribų ŠV, ŠR kryptimi. Tarp akmenų ir šalia jų krūvos matėsi permaišyta pilka, tamsiai pilka, kai kur su molio sluoksniais, žemė.

30-35 cm gylyje krūvoje akmenų dar padaugėjo, išryškėjo krūvos kryptis – ŠR-PV (pav. 7). Šurfo kvadratuose 1AB ir 2B pietrytinėje dalyje pasimatė įžemis -molis.

Pastarosiuose kvadratuose įžemis tikrintas iki 60 cm gylio, tačiau čia nieko nerasta. Kv. 2A esanti akmenų krūva neliesta, nes buvo siekiama nustatyti jos dydį, tiriant kitą šurfą. Fiksuota: grafiškai – PR sienos pjūvis (pav. 7).

Pietrytinės sienos pjūvis

1. Pilka, tamsiai pilka žemė – žemės paviršius, kuriame gausu žolių, krūmokšnių šaknų. Jo storis – 25 – 35 cm .
2. Nejudintas įžemis (molis) atsidengė 30-35 cm gylyje, kvadratuose 1AB ir 2B, pietrytinėje dalyje.

Šurfas 6

Siekiant atidengti šurfe 5 pasirodžiusią akmenų krūvą, nuo šio šurfo į ŠV tirtas 6 šurfas (pav. 2). Jo dydis: 240 – PV-ŠR kryptimi ir 280 cm ŠV-PR kryptimi. PV-ŠR kryptimi jis pažymėtas skaičiais 1-3, ŠV-PR kryptimi- raidėmis ABC . Šis šurfas sujungė jau tirtus šurfus 4 ir 5 (pav. 8).

Tiriant šurfą, jau 15 cm gylyje, kv. 1-2B PR pakraštyje pasimatė akmenys, kurie 25 cm gylyje susijungė su akmenų krūva, aptikta šurfe 5 (pav. 8).

Atpreparuojant akmenis, matėsi permaišyta pilka, tamsiai pilka žemė. Tokia pat žemė matėsi ir kvadratuose 1A, 1-2B.

Akmenų krūva orientuota ŠR-PV kryptimi ir jos ilgis 140 cm, o plotis 90 cm (pav. 8, pav. 18:1, 2). Ji krauta iš įvairaus dydžio akmenų: 10x10, 10x12, 12x15, 15x20, 20x22, 20x24, 25x25, 25x35, 15x35, 20x35, 25x32 cm (pav. 8). Prie akmenų krūvos iš vienos ir kitos pusių matėsi pavienių angliukų, kuriuos galbūt galima sieti su šios krūvos įrengimu. Kasant šurfą 35-50 cm gylyje permaišyta pilka, tamsiai pilka žemė dar labiau išryškėjo, nes šiame gylyje kv. 2-3ABC pasimatė molis, priemolis. 45 cm gylyje kv. 1A pietvakariniame kampe rasta geležinė kaltinė vinis (pav. 13:3). Kv. 2A centrinėje dalyje

45-50 cm gylyje, perkastoje žemėje, rasti dviejų kauliukų fragmentai (pav. 8). Rastoji vinis ir kauliukai rodo, kad čia būta kapo, kuris kažkada suardytas.

Ryškejant įžemiui, 55-65 cm gylyje, kv. 2-3B pakankamai gerai išryškėjo kapo duobės, užapvalintais kampais, kontūrai (pav. 8). Tai tik kapo duobės PV galas. Kita jo dalis nusitęsė ŠR kryptimi už šurfo ribų. Duobės plotis atidengtoje dalyje apie 70 cm . Likusios kapo duobės už šurfo ribų neieškota, nes: 1) anksčiau aptiktieji radiniai rodo, kad čia esama vėlyvo laikotarpio palaidojimų; 2) kaip vietiniai gyventojai pasakojo, kad yra ir XX a. I pusės palaidojimų. Taigi, tiesiog nenorėta ardyti galbūt kaip tik šio laikotarpio kapo.

Atpreparuojant akmenų krūvą gilyn, aplink ją plačiu ruožu iš PR, P, PV, V ir ŠV pusių matėsi permaišyta žemė (pav. 8). Tai rodo, kad akmenų krūva krauta prieš tai iškastoje duobėje. Kasant gilyn, jos kraštai į dugną siaurėjo.

Tuo pačiu duobės ir akmenų krūvos apimtys mažėjo, - akmenų krūvos ilgis trumpėjo, plotis siaurėjo. Pagaliau 135 cm gylyje liko tik 5 akmenys, kurie sudarė netaisyklingą apskritimą, gal labiau ovalą (pav. 20:1,2). Po jais, jau 145 –155 cm gylyje, matėsi dar vienas akmenų vainikas. Tiek apatiniai, tiek virš jų esantys akmenys buvo surišti kalkių skiediniu. Akmenų vainiko skersmuo 70-75 cm (pav. 20:1). Nuėmus apatinį akmenų vainiką, po juo esanti žemė dar tikrinta iki 175-180 cm gylio, tačiau nieko nerasta.

Judintos žemės duobė, kurioje aptikta akmenų krūva, kelia versiją, kad čia galbūt buvo ruošiamasi statyti paminklą netoliese palaidotajam (jau minėto kapo aptiktosios duobės fragmentai kv. 2-3B, pav. 8) ar koplytėlę su tvirtu akmenų pagrindu.

Fiksuota: grafiškai PR sienos pjūvis (pav. 8), foto - taip pat RP siena (pav. 19:1, 2).

Pietrytinės sienos pjūvis

Jis darytas kvadratų 2-3C sienoje, kur geriausiai matyti sluoksnių išsidėstymas.

1. Paviršutinė pilka žemė. Ji apie 30 cm storio ir ryškiausi kv. 3C .
2. Permaišyta žemė, kuri susidarė kasant duobę. Jos storis 60 – 70 cm imant nuo žemės paviršiaus (pav. 8, pav. 19:2).
3. Įžemis–molis, priemolis pasimatė 35–80 cm gylyje nuo žemės paviršiaus.

Šūrfas 7

Jis kastas į ŠV nuo šurfo 4 už 5 m ir 303° ŠV kryptimi nuo liepos už 10,4 m (pav. 2). Jo terenas apaugęs smulkiais krūmokšniais, nuolaidėja ŠV kryptimi. Jo dydis 2x2 m. Orientuotas: PV-ŠR kryptimi kas metras sužymėtas skaičiais 1-2, o ŠV-PR kryptimi-raidėmis AB (pav. 9).

Iškart kasta 15-20 cm gyliu. Čia matėsi puvėsinga pilka, tamsiai pilka žemė, buvusių krūmokšnių šaknys, o kai kur ir smėlio ploteliai. 20-25 cm gylyje visame šurfo plote pasimatė priemolis, smėlis. Šūrfas patikrintas iki 60 cm gylio, tačiau jame nei kapų, nei kultūrinio sluoksnio pėdsakų nerasta.

Fiksuota: grafiškai ŠV sienos pjūvis (pav. 9) ir foto - PR sienos pjūvis (pav. 21:1).

ŠV sienos pjūvis

1. Viršutinis pilkos, tamsiai pilkos žemės 20-25 cm storio sluoksnis (pav. 9).
2. Įžemis – priemolis, smėlis buvo atidengtas 25-30 cm gylyje.

Šūrfas 8

Jis tirtas į PV nuo šurfo 7 už 2,5 m ir 290° ŠV kryptimi nuo liepos už 14, 4 m (pav. 2). Šurfo terenas nuolaidėja PV, V, ŠV kryptimi, apaugęs smulkiais pavieniais krūmokšniais . Jo dydis 2x2 m. Orientuotas: PV-ŠR kryptimi pažymėtas skaičiais 1-2, o ŠV-PR kryptimi -raidėmis AB (pav.10).

Velėnos nebuvo, taigi, iškart kastas paviršutinis perpuvusių lapų sluoksnis, kurio storis 15-20 cm. Šiame gylyje kv. 2AB pasimatė gelsvo smėlio ploteliai. 25-35 cm gylyje gelsvas smėlis jau matėsi ir kv. 1AB. Tik pačiame kv. 1 AB pietvakariniame pakraštyje pilkos žemės sluoksnis storesnis - suplautas. Atidengtas įžemis- smėlis tikrintas iki 40-45 cm gylio, tačiau nei kapų, nei kultūrinio sluoksnio pėdsakų nerasta.

Fiksuota: grafiškai - ŠV sienos pjūvis (pav.10), foto - PR sienos pjūvis (pav. 21:2).

Šiaurės vakarinės sienos pjūvis

1. Viršutinis perpuvusių lapų, žolių pilkos žemės 15-35 cm storio sluoksnis.
2. Įžemis – gelsvas smėlis atidengtas 15-35 cm gylyje.

Šūrfas 9

Jis kastas į PV nuo šurfo 8 už 4 m ir 261° į PV nuo liepos už 15,1m (pav. 2). Terenas nuolaidėja PV, V, ŠV kryptimis, apaugęs krūmokšniais, menka žole. Orientuotas: PV-ŠR kryptimi pažymėtas skaičiais 1-2, o ŠV-PR kryptimi- raidėmis AB (pav. 11).

Kasant 15-25 cm gylyje, šurfe matėsi pilka, puvėsinga žemė, krūmokšnių šaknys.

20-25 cm gylyje šurfo PR kvadratuose ėmė rodytis gelsvas smėlis, smėlis ir molis. Tuo tarpu kvadratuose 1AB vis dar matėsi pilka, matyt, iš aukščiau suplauta žemė. Ir tik 30-35 cm gylyje ji čia išnyko.

Šūrfas patikrintas iki 45-55 cm gylio, tačiau nieko jame nerasta.

Fiksuota: grafiškai - ŠV sienos pjūvis (pav. 11), foto - PR ir PV sienų pjūviai (pav. 22:1).

Šiaurės vakarinės sienos pjūvis

1. Viršutinis puvėsingas pilkos žemės 20-35 cm storio sluoksnis.
2. Įžemis – smėlis, molis pasimatė 20-35 cm gylyje tuoj po pilkos žemės sluoksniu.

Šūrfas 10

Jis kastas į PR nuo šurfo 9 už 2,3 m ir 256° į PV nuo liepos už 11,5 m (pav. 2). Jo terenas nuolaidėja V, ŠV kryptimi, apaugęs krūmokšniais, reta miško žole. Šūrfas orientuotas: PV-ŠR kryptimi pažymėtas skaičiais 1-2, o ŠV-PR kryptimi – raidėmis AB (pav. 12).

Kasant 15-20 cm gylyje šurfe matėsi pilka, tamsiai pilka žemė, krūmokšnių šaknys. 22-25 cm gylyje, šurfo šiaurės vakariniuose kvadratuose 1-2A, pasimatė įžemis – molis. Kv. 1A pietiniame kampe pasimatė 3 akmenys vienas šalia kito (pav. 12). Tuo tarpu kvadratuose 1-2B ir toliau matėsi pilka, kai kur permaišyta moliu, tamsesnės žemės tarpais žemė. Atrodo, kad čia žemė judinta, perkasta. Šiuose kvadratuose permaišyta žemė buvo pastebima iki 30-40 cm gylio. Galimas dalykas, kad čia žemė perkasta, gabūt kasant kapų duobes toliau į PR nuo tirtojo šurfo. Tačiau toliau į PR nuo šio šurfo žemė netyrinėta.

Kv. 1A aptiktieji akmenys buvo atidengti 45-55 cm gylyje, įžemyje. Atrodo, kad jie nesusiję su jokia žmogaus veikla.

Šurfas patikrintas iki 65-70 cm gylio, tačiau nieko nerasta.

Fiksuota: garfiškai PR sienos pjūvis (pav. 12), foto - PV siena (pav. 22:2).

Pietrytinės sienos pjūvis

1. Viršutinis pilkos, tamsiai pilkos žemės sluoksnis, o kvadratuose 1-2B permaišytas dar ir molio tarpais. Jo storis 25-40 cm .

2. Įžemis molis pasimatė 25- 40 cm gylyje nuo žemės paviršiaus. Kv. 1A pietiniame kampe, įžemyje aptikti 3 stamboki – 18x22, 20x23, 20x30 cm dydžio- akmenys.

Ištyrus pagal programą numatytus 10 šurfų, išdėstytų skirtingose kalvos aikštelės vietose, archeologiniai tyrinėjimai buvo baigti.

APIBENDRINANČIOS IŠVADOS

Mergiškių k. Kalnelio aikštelėje buvo ištirtas 40 m² plotas – viso 10 šurfų, kurių kiekvieno dydis 2x2 m.

Šurfluose Nr.1 –3, 7 – 9 po 15 – 35 cm storio viršutiniu pilkos žemės sluoksniu pasimatė molis, priemolis, smėlis. Juose kultūrinio sluoksnio pėdsakų nerasta.

Tirtuose šurfuose aptikta tik pavienių radinių: taip šurfe Nr. 1 kv. 2B, 25 cm gylyje rasta geležinė fabrikinės gamybos keturkampio skersinio pjūvio vinis. Kita tokia pat keturkampio skersinio pjūvio gelež. vinis rasta šurfe Nr. 4 kv. 2B 35 cm gylyje. Trečia geležinė kaltinė, taip pat keturkampio skersinio pjūvio vinis rasta šurfe Nr. 6 kv. 1A 45 cm gylyje. Šurfe Nr. 4 kv. 2B, 35-40 cm gylyje, permaišytoje pilkoje žemėje, rasti 2 žmogaus kaulų fragmentai. Tai rodo, kad šiose vietose būta palaidojimų, kurie vėliau suardyti.

Šurfe Nr. 5, jo ŠR pakraštyje, iš žemės kyšojo keli akmenys. Jau 10 cm gylyje pasimatė akmenų krūva, kuri, kasant giliau, didėjo. Akmenys užėmė visą šiaurės rytinį kv. 2A pakraštį ir šurfo Nr.6 pietrytinį pakraštį.

Tiriant šurfus Nr. 5 ir Nr. 6, buvo atidengta 140 cm ilgio ir 90 cm pločio akmenų krūva. Apreparuojant krūvos akmenis, matėsi pilka permaišyta žemė. Kasant gilyn, akmenų ratas siaurėjo, o 155 cm gylyje jų terasta tik keli. Pastarieji duobės dugne buvo surišti kalkių skiediniu.

Kokiu tikslu buvo krauti šie akmenys – neaišku. Versija, kad akmenys galėjo prilaikyti čia stovėjusį medinį kryžių, atmetama, nes nerasta jokių sutrešusios-perpuvusios medienos liekanų.

Tikresnė versija- kad šioje vietoje buvo ruošiamas vieta paminklui statyti, o aptiktieji akmenys galėjo būti skirti būsimo paminklo pamatams statyti. Tuo labiau, kad šurfo Nr. 6 ŠR pakraštyje, 65 cm gylyje, buvo aptikta kapo duobės dalis, o kita kapo duobės dalis nusitęsė ŠR kryptimi, už šio šurfo ribų. Galimas dalykas, kad šiame kape palaidotajam ir buvo ruošiamasi statyti paminklą. Tačiau galima versija, kad šioje vietoje buvo ruošiamasi statyti koplytėlę ar kitą pastatą.

Minėto kapo duobės nebuvo ieškota už šurfo Nr.6 ribų, t.y., jis netyrinėtas, nes, kaip parodė medžiaga, rasta kituose šurfuose, čia esama kapų, kurie neturi didesnės archeologinės reikšmės. Taigi, tiesiog nenorėta ardyti šio kapo.

Šurfe Nr. 10 pastebėta perkasimų – žemė judinta, ypač jo pietrytinėje dalyje, kur permaišyta pilka žemė matėsi iki 50-55 cm gylio. Šurfe jokių radinių neaptikta, nors, atrodo, ir čia galbūt būta kapo.

Spėjamo Mergiškių piliakalnio aikštelėje tirtame 40 m² plote kultūrinio sluoksnio nerasta. Čia aptikta vėlyvo laikotarpio (gal XVIII-XIX ar net XX a.) suardytų kapų (pagal šurfe Nr.1, 4, 6 rastąsias vinis, šonkaulio fragmentą, kapo duobės kontūrus). Atrodo, kad aikštelės teritorijoje esama ir daugiau kapų.

Todėl ši Mergiškių Kalnelį, kaip pagarbą čia palaidotiesiems, siūlau išsaugoti ir įtraukti jį į Valstybės registrą, kaip vėlyvo laikotarpio kaimo kapinaites.

Tyrinėjimų metu rastoji medžiaga ir tyrinėjimų ataskaita perduota Lietuvos Nacionaliniam muziejui ir 1 egzempliorius ataskaitos – į Lietuvos Istorijos instituto archyvą.

Mergiškių Kalnelio kaimo kapinaitėse rastų dirbinių sąrašas:

1. Vinis geležinė keturkampio skersinio pjūvio , deformuota (fabrikinė gamyba), apie 12,5 cm ilgio, 0,5 cm skersmens.
Rasta: šurfe 1, kv. 2B, 25 cm gylyje.
2. Vinis geležinė keturkampio skersinio pjūvio (fabrikinė gamyba) 10,5 cm ilgio, 0,5 cm skersmens.
Rasta: šurfe 4, kv. 1B, 35 cm gylyje.
3. Vinis geležinė keturkampio skersinio pjūvio kaltinė, deformuota (lenkta). Galvutė keturkampės formos. Į galą vinies liemuo siaurėja.
Jos skersmuo ties galvute 0,5 cm, gale apie 0,2 cm.
Rasta: šurfe 6, kv. 1A, 45 cm gylyje.

Iliustracijų sąrašas¹

- 1 pav. Mergiškių kaimo ir aplinkinių vietovių situacinis planas.
- 2 pav. Mergiškių kaimo „Piliakalniuko“ situacinis planas.
- 3 pav. Tirto šurfo 1 planas.
- 4 pav. Tirto šurfo 2 planas.
- 5 pav. Tirto šurfo 3 planas.
- 6 pav. Tirto šurfo 4 planas.
- 7 pav. Tirto šurfo 5 planas
- 8 pav. Tirto šurfo 6 planas.
- 9 pav. Tirto šurfo 7 planas.
- 10 pav. Tirto šurfo 8 planas
- 11 pav. Tirto šurfo 9 planas.
- 12 pav. Tirto šurfo 10 planas.
- 13 pav. Rastų dirbinių piešiniai.
- Nuotraukų sąrašas
- 14 pav. 1. Mergiškių k. „Piliakalniuko“ vaizdas iš PV pusės.
2. Mergiškių k. „Piliakalniuko“ viršuje stovėjusio medinio kryžiaus fragmentai.
- 15 pav. 1. šurfo 1 ŠV sienos pjūvis.
2. šurfo 2 PV sienos pjūvis.
- 16 pav. 1. šurfo 3 PV sienos pjūvis.
2. šurfo 4 ŠR sienos pjūvis.
- 17 pav. 1. šurfų 4 (priekyje), 5 (tolumoje) ir 6 (viduryje tarp 4 ir 5 šurfų) situacija .
2. šurfų 5 - 6 riboje atidengta akmenų krūva iš ŠV pusės (gylis 70 cm). Skaičiumi 1 pažymėtas kažkada kastos duobės fragmentas.
- 18 pav. 1. šurfų 5-6 riboje atidengta akmenų krūva iš V pusės (gylis 85 cm).
2. šurfo 6 PR sienos ties kv. 2 –3C fragmentas, anksčiau kastos duobės (1) fragmentas, akmenų krūva (gylis 85 cm).
- 19 pav. 1. šurfo 6 PR sienos fragmentas, anksčiau kastoje duobėje aptikti

judintos žemės sluoksniai(1).

2. šurfo 6 PR sienos pjūvis (gylis 90 cm).

20 pav. 1. šurfas 6. Akmenų krūvos apatinė dalis iš Š pusės (gylis 150-155 cm).

2. šurfas 6. Akmenų krūvos apatinė dalis iš ŠV pusės (tarp akmenų išlikęs kalkių skiedinys).

21 pav. 1. šurfo 7 PR sienos pjūvis.

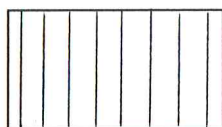
2. šurfo 8 PR sienos pjūvis.

22 pav. 1. šurfo 9 PR ir PV sienų pjūviai.

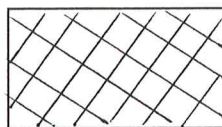
2. šurfo 10 PV sienos pjūvis.

1 Ataskaitoje pateiktų planų, brėžinių, piešinių ir foto nuotraukų paveikslų numeracija bendra.

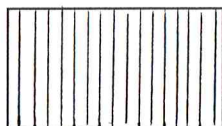
SUTARTINIAI ŽENKLAI

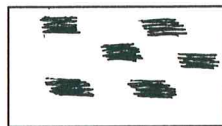
PILKA ŽEMĖ

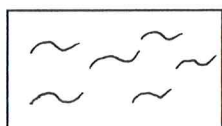
PERMAIŠYTAS SLUOKSNIS

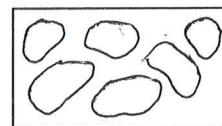
JUODA ŽEMĖ

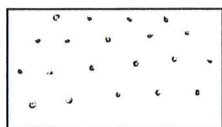
MEDŽIO ANGLYS

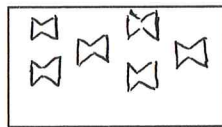
MOLIS

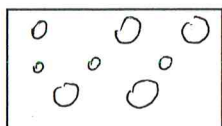
AKMENYS

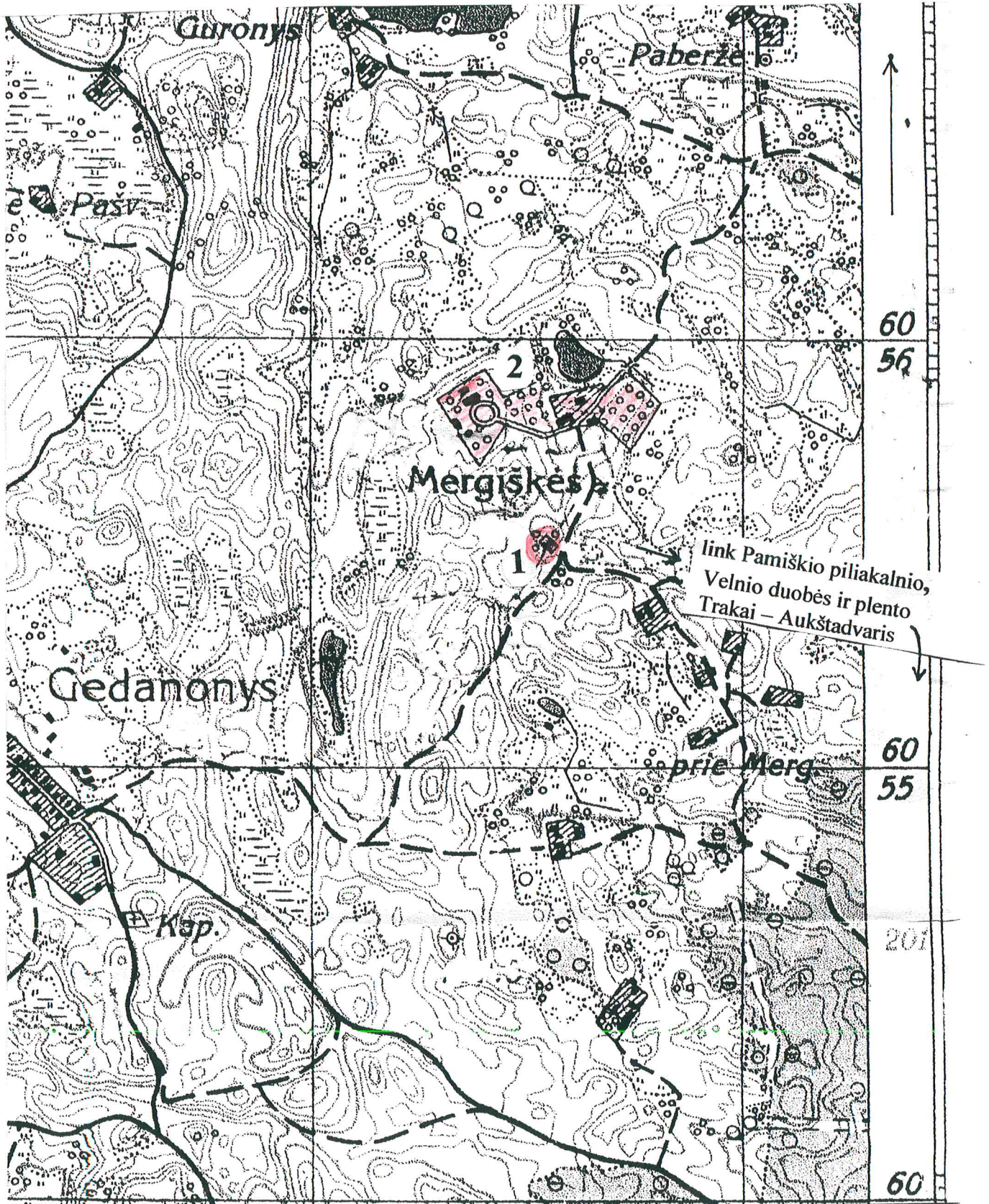
SMĖLIS

KAULAI

STAMBIOS ŠAKNYS,
ŠAKOS

SITUACINIS PLANAS

- 1 Mergiškių Kalnelis kaimo kapinaitės
- 2 Mergiškių dvarvietė

1 psl.

MERGIŠKIŲ KAIMO (AUKŠTADVARIO S-JA, TRAKŲ RAJ.) KALNELIO-KAPINAČIŲ SITUACIJOS PLANAS. M 1:500

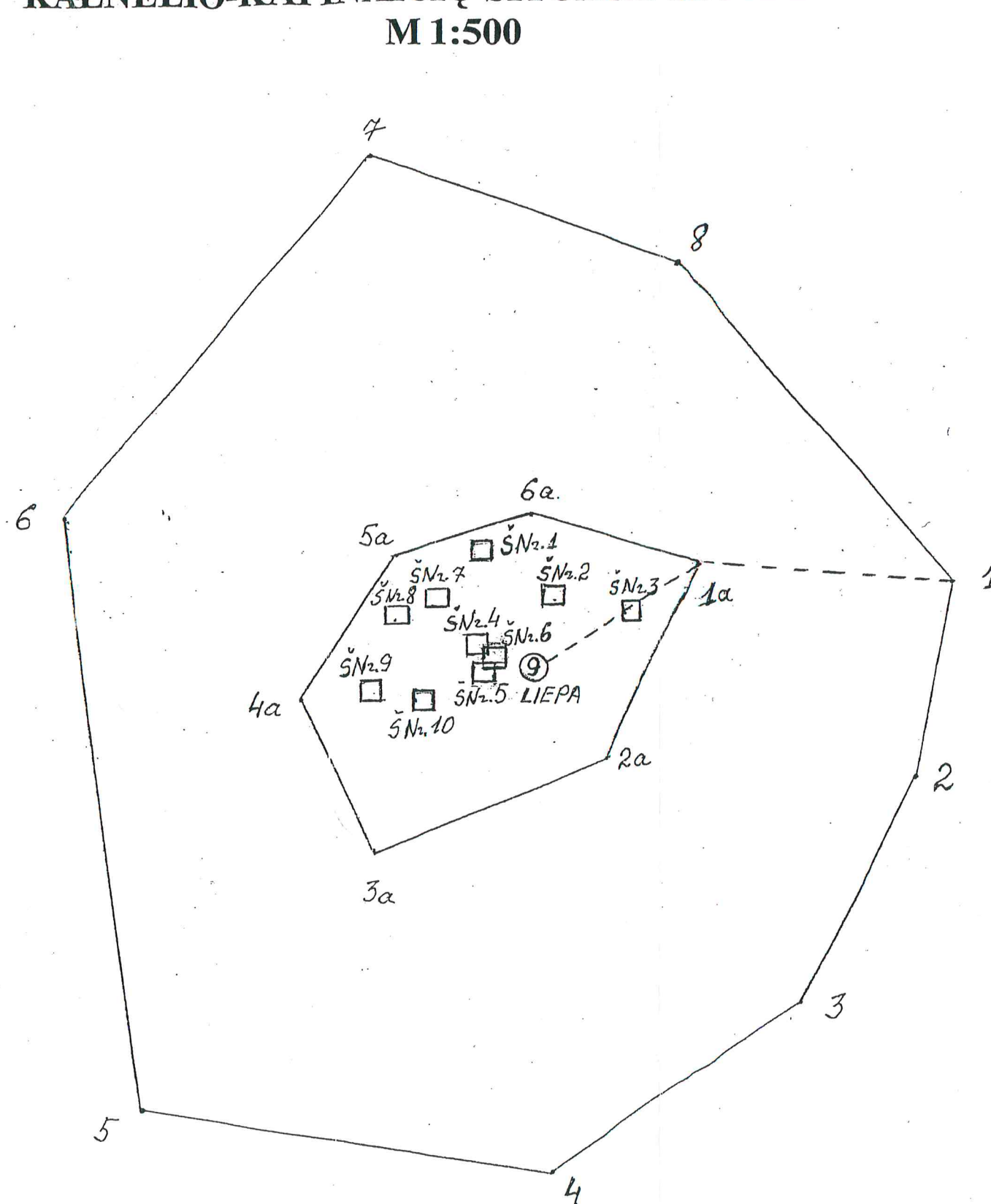
**KALVOS PAPĖDĖS IR JOS
AIKŠTELĖS LINIJŲ ILGIAI IR
RUMBAI**

Linija	Atstumas	Rumbas
1-2	18,6	PV 11°
2-3	23,1	PV 27°
3-4	27,8	PV 56°
4-5	38,5	ŠV 81°
5-6	55,1	ŠV 8°
6-7	43,5	ŠR 40°
7-8	30,0	PR 71°
8-1	39,3	PR 41°
1a-1	28,7	PR 72°
1a-2a	20,2	PV 26°
2a-3a	23,4	PV 69°
3a-4a	16,0	ŠV 26°
4a-5a	16,0	ŠR 33°
5a-6a	13,0	ŠR 74°
6a-1a	17,0	PR 72°
1a-9	17,4	PV 59°
9-ŠNr.1	11,7	ŠV 25°
9-ŠNr.2	6,7	ŠR 16°
9-ŠNr.3	10,0	ŠR 59°
9-ŠNr.5	3,6	PV 61°
9-ŠNr.7	10,4	ŠV 58°
9-ŠNr.8	14,4	ŠV 70°
9-ŠNr.9	15,1	PV 81°
9-ŠNr.10	11,5	PV 76°

□ - ŠURFAS IR JO Nr.

⑨ - LIEPA

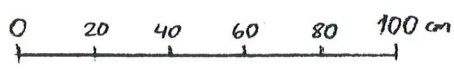
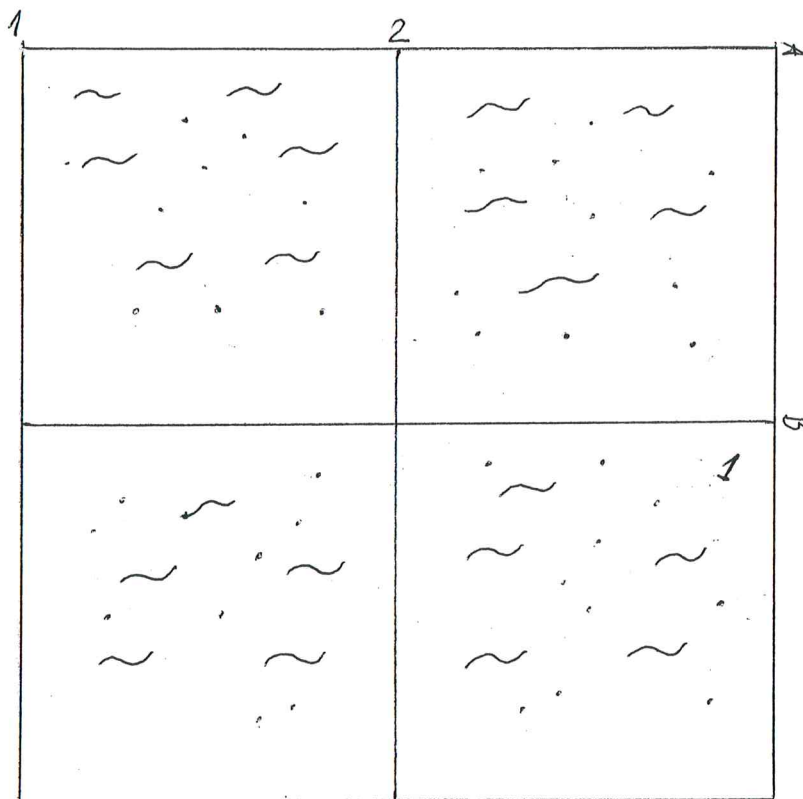
Šiame plane pasaulio kryptys nurodytos rumbais

2 pav.

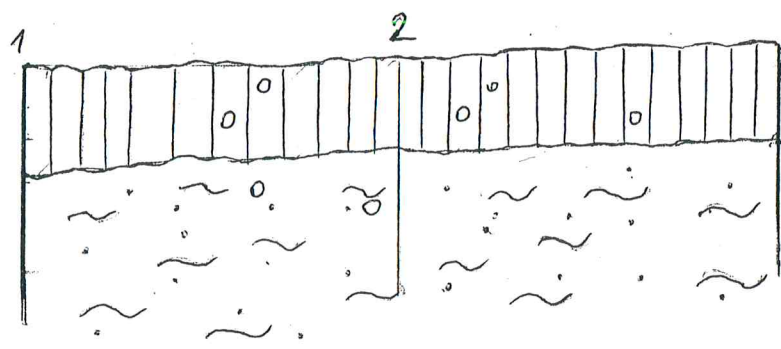
MERGIŠKIŲ KAIMO (AUKŠTADVARIO S-JA TRAKŲ R.) KALNELIO KAPINAIČIŲ ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRINĖJIMAI 2005m

Šurfas 1

Gylis 40-45 cm.
1 - vinis

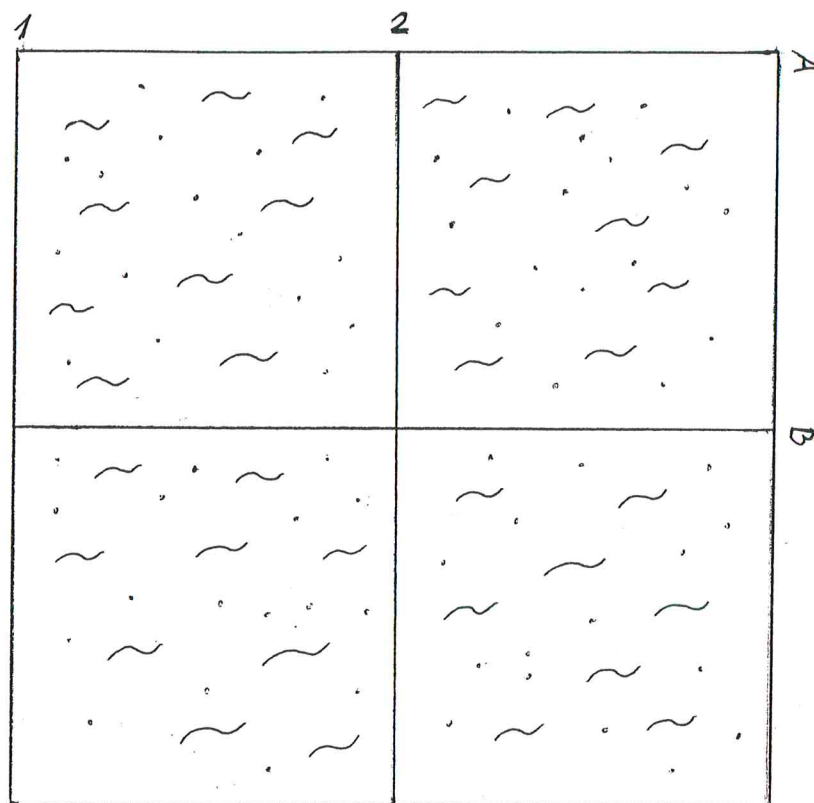
ŠV sienos pjūvis

3 pav.

MERGIŠKIŲ KAIMO (AUKŠTADVARIO S-JA, TRAKŲ R.)
KALNELIO KAPINAIČIŲ ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI
TYRINĖJIMAI 2005m

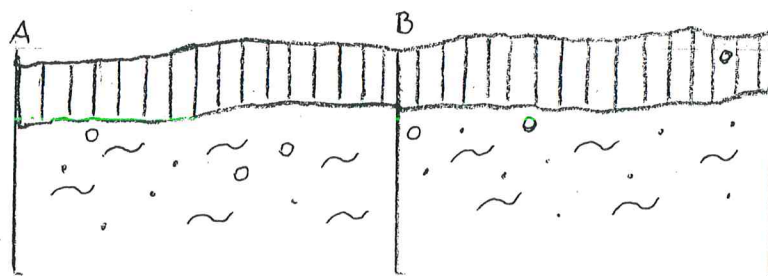
Šurfas 2

0 20 100 cm

Gylis 45-55 cm.

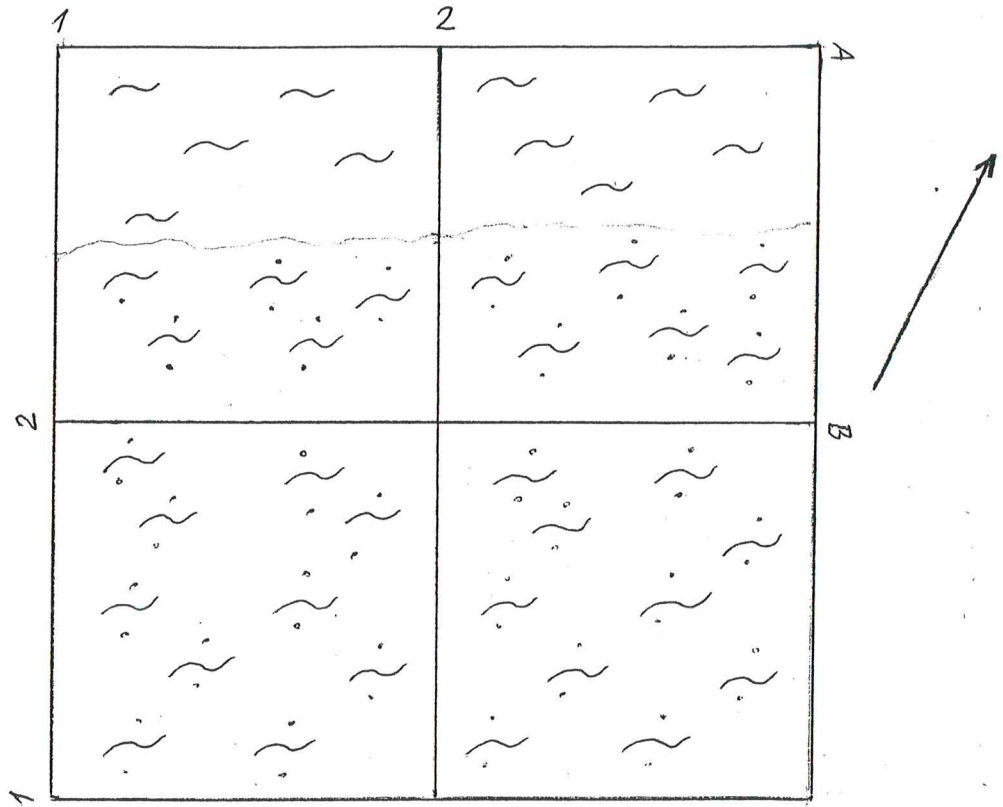
ŠR sienos pjūvis

4 pav.

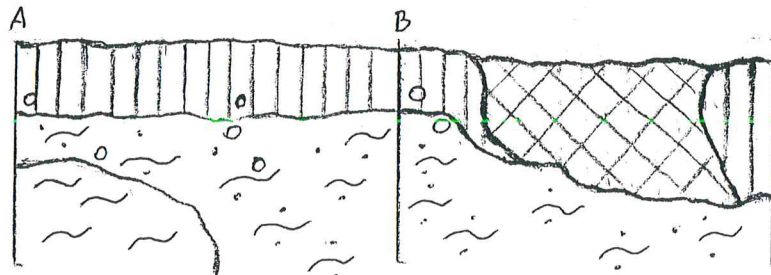
MERGIŠKIŲ KAIMO (AUKŠTADVARIO S-JA, TRAKŲ R.)
KALNELIO KAPINAIČIŲ ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI
TYRINĖJIMAI 2005m

Šurfas 3

Gylis 60-70 cm

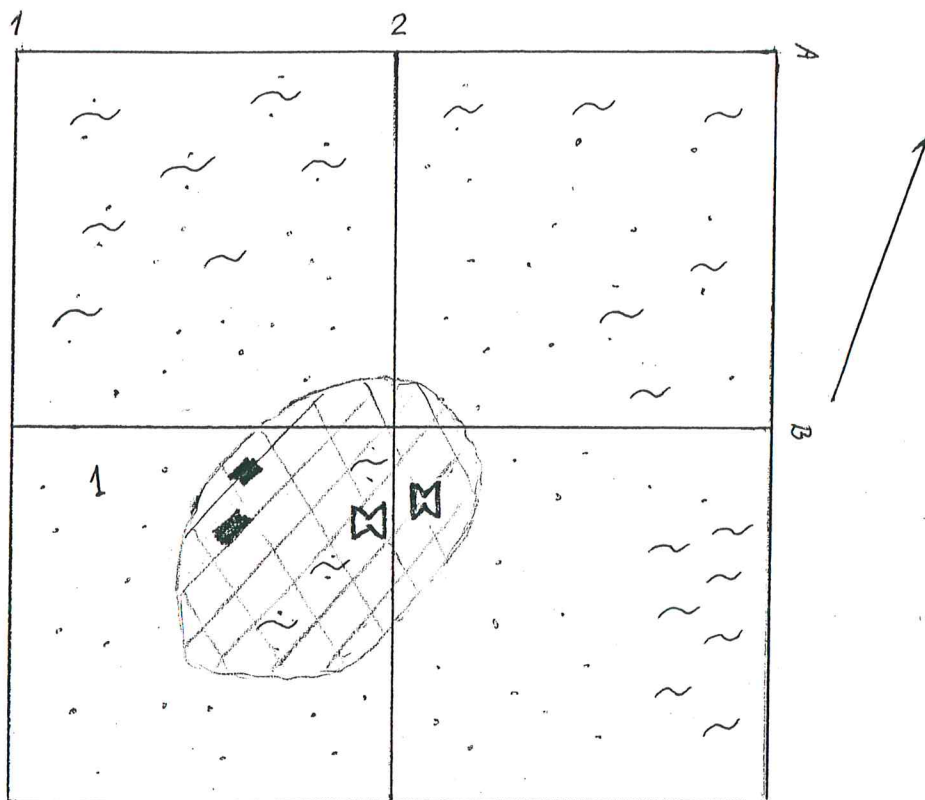
ŠR sienos pjūvis

5 pav.

MERGIŠKIŲ KAIMO (AUKŠTADVARIO S-JA, TRAKŲ R.)
KALNELIO KAPINAIČIŲ ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI
TYRINĖJIMAI 2005m

Šurfas 4

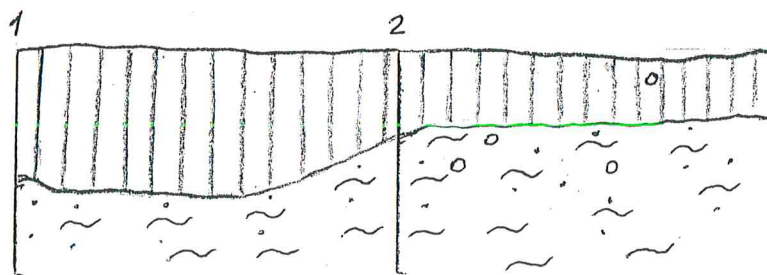

0 20 100 cm

Gylis 50-60 cm.

1 - vinis

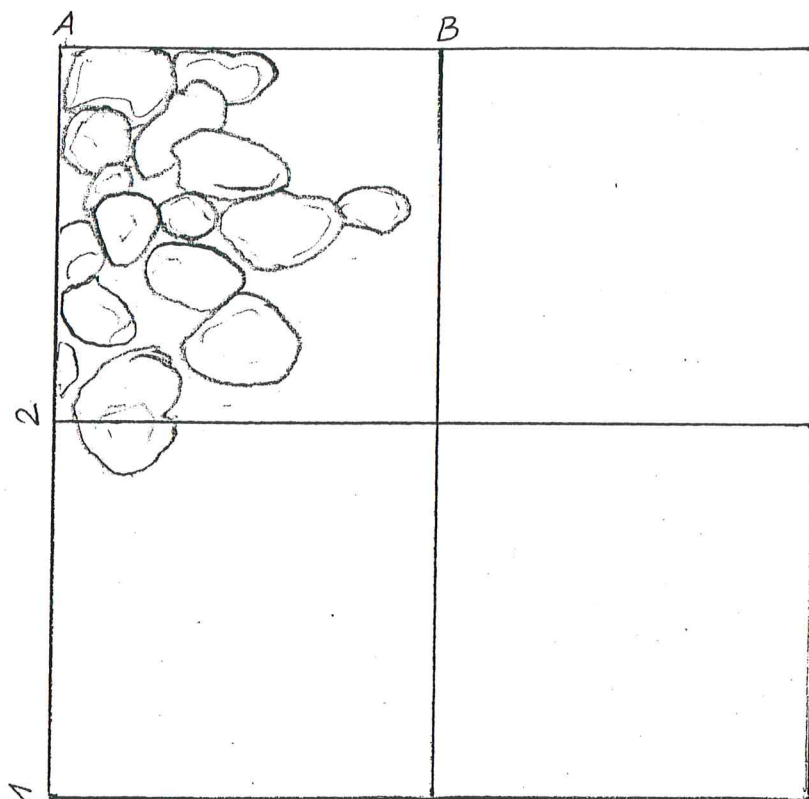
ŠV sienos pjūvis

6 pav.

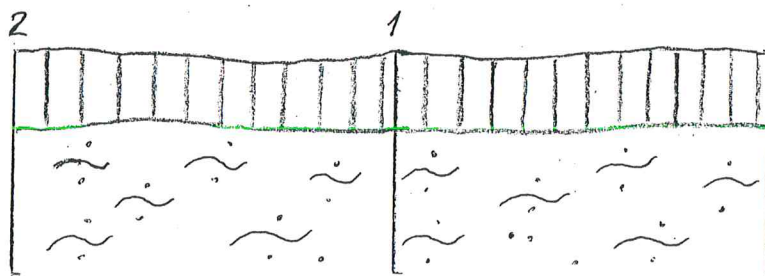
MERGIŠKIŲ KAIMO (AUKŠTADVARIO S-JA, TRAKŲ R.)
KALNELIO KAPINAIČIŲ ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI
TYRINĖJIMAI 2005m

Šurfas 5

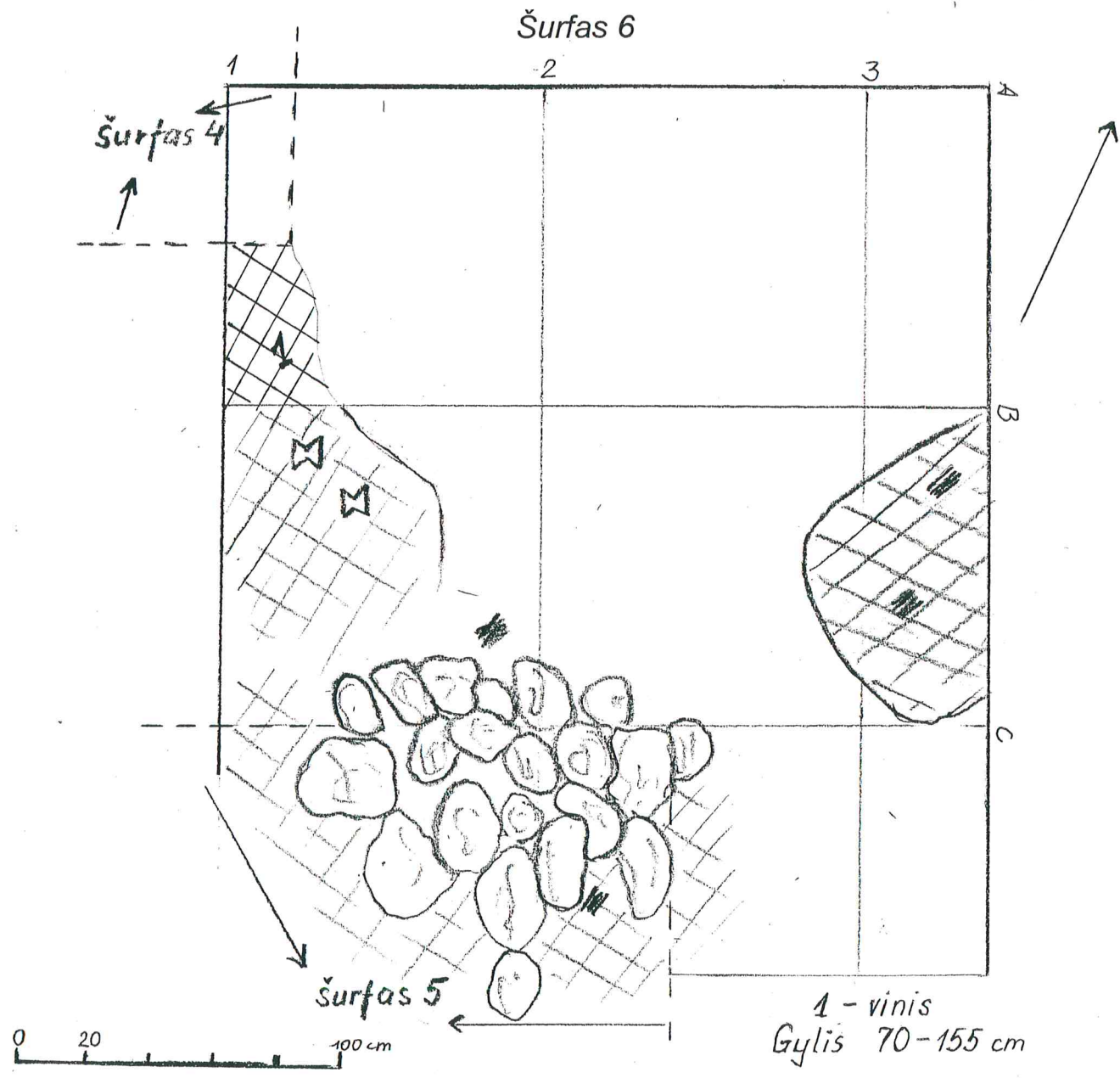
Gylis 60-70 cm

PR sienos pjūvis

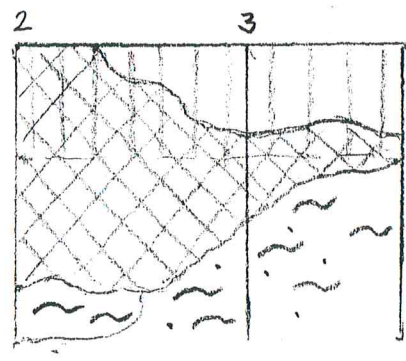

7 pav.

MERGIŠKIŲ KAIMO (AUKŠTADVARIO S-JA, TRAKŲ R.) KALNELIO KAPINAIČIŲ ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRINĖJIMAI 2005m

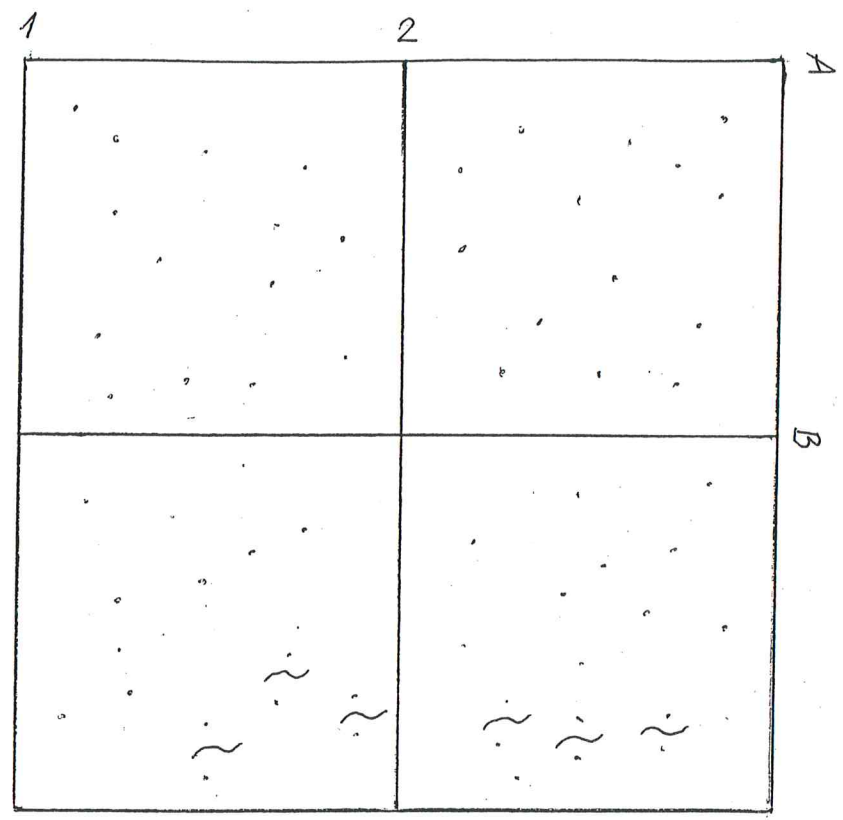
PR sienos pjūvio fragmentas

8 pav.

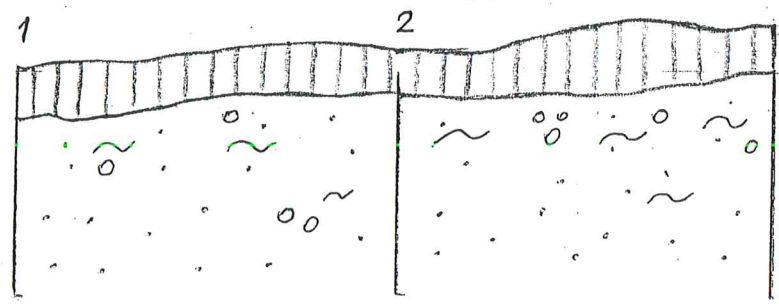
MERGIŠKIŲ KAIMO (AUKŠTADVARIO S-JA, TRAKŲ R.)
KALNELIO KAPINAIČIŲ ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI
TYRINĖJIMAI 2005m

Šurfas 7

Gylis 45-60 cm

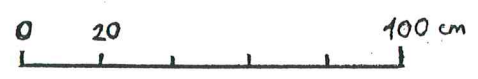
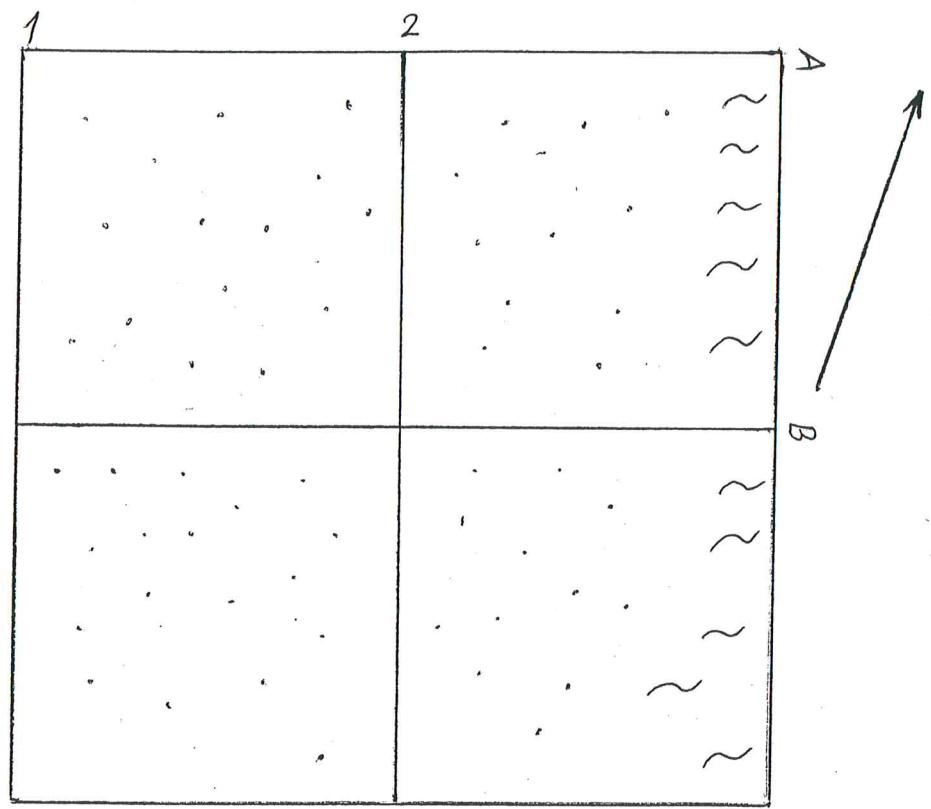
ŠV sienos pjūvis

9 pav.

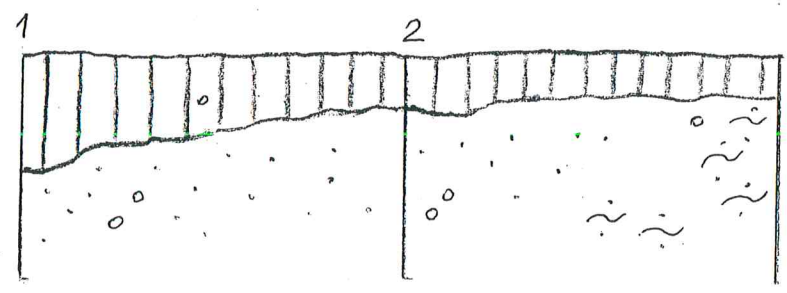
MERGIŠKIŲ KAIMO (AUKŠTADVARIO S-JA, TRAKŲ R.)
KALNELIO KAPINAIČIŲ ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI
TYRINĖJIMAI 2005m

Šurfas 8

Gylis 40-45 cm

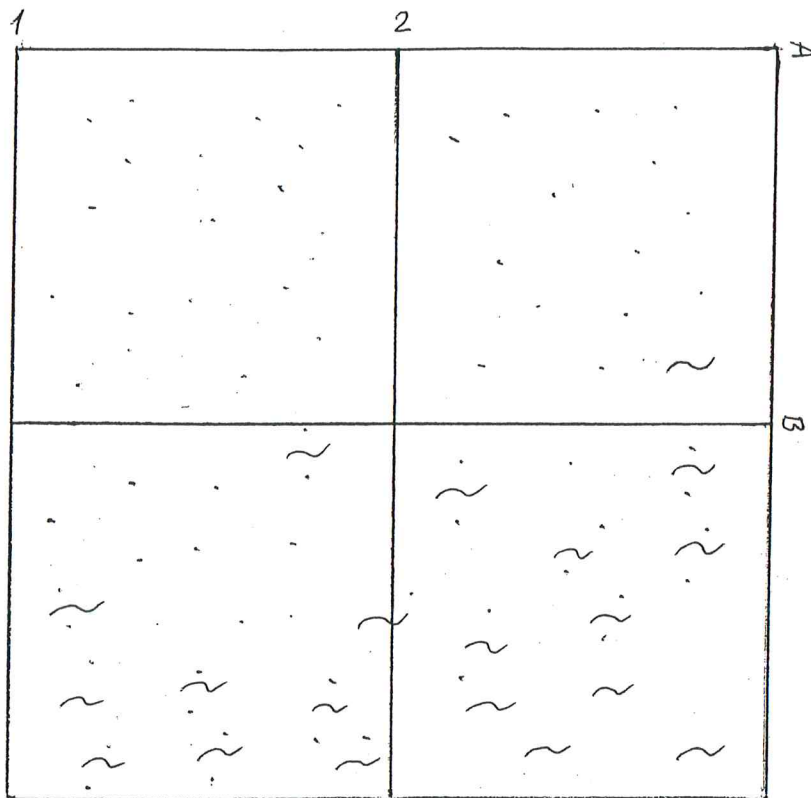
ŠV sienos pjūvis

10 pav.

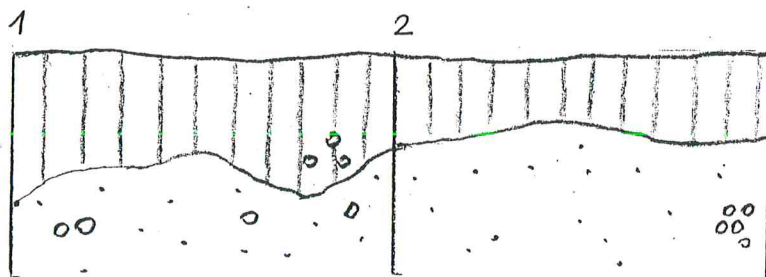
MERGIŠKIŲ KAIMO (AUKŠTADVARIO S-JA, TRAKŲ R.)
KALNELIO KAPINAČIŲ ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI
TYRINĖJIMAI 2005m

Šurfas 9

Gylis 45-55 cm

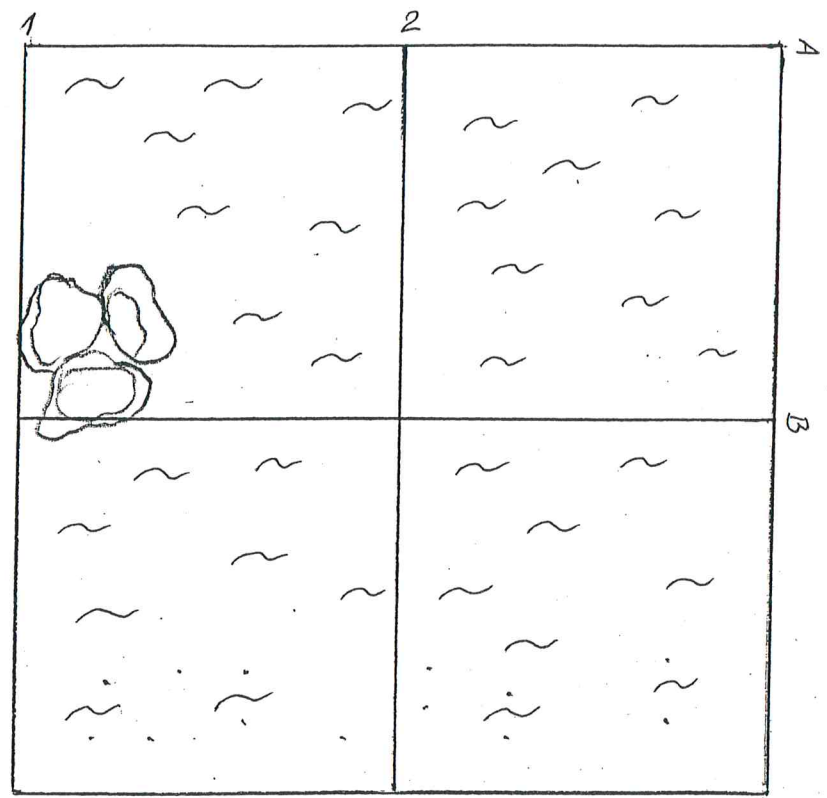
ŠV sienos pjūvis

11 pav.

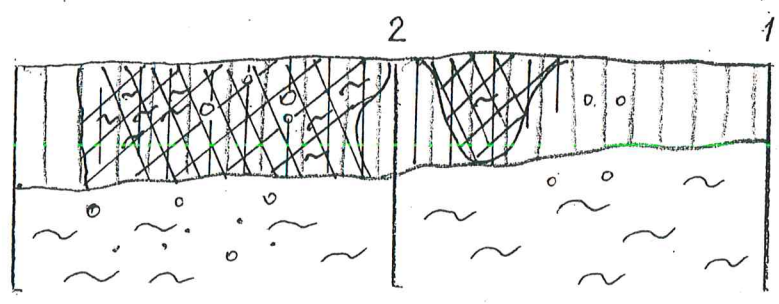
MERGIŠKIŲ KAIMO (AUKŠTADVARIO S-JA, TRAKŲ R.)
KALNELIO KAPINAIČIŲ ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI
TYRINĖJIMAI 2005m

Šurfas 10

Gylis 65-70 cm

PR sienos pjūvis

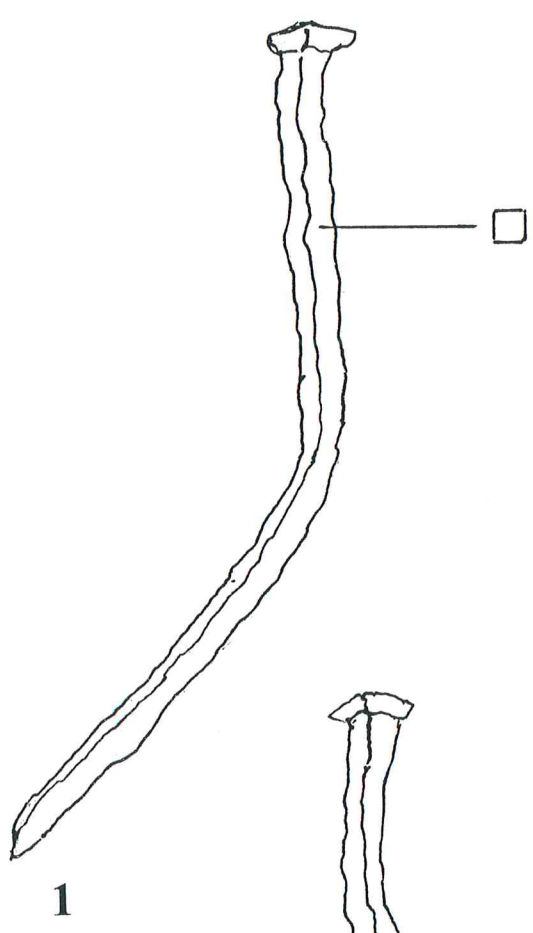
12 pav.

MERGIŠKIŲ KAIMO (AUKŠTADVARIO S-JA TRAKŲ R.)
KALNELIO KAPINAIČIŲ ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI
TYRINĖJIMAI 2005m

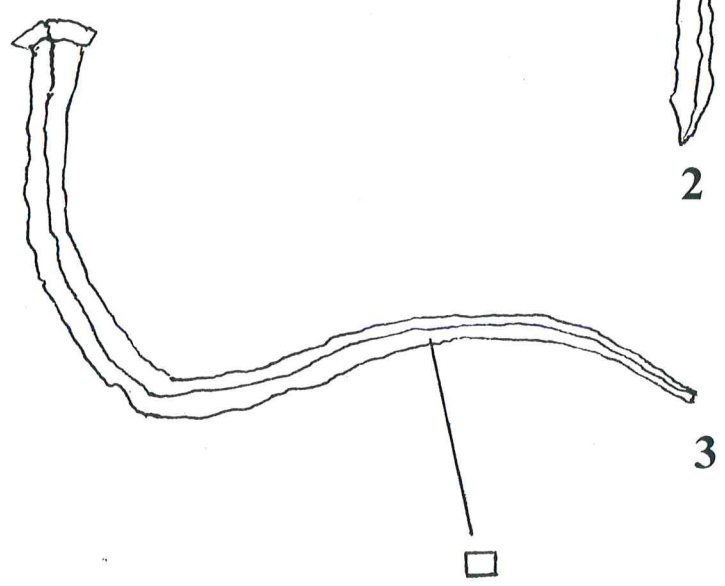
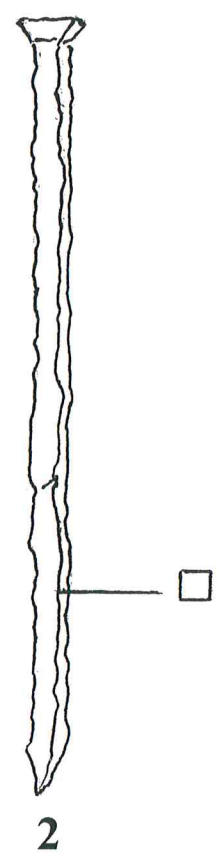
RADINIAI

Šūrfas 1
Kv.2B

Šūrfas 4
Kv.1B

Šūrfas 6
Kv.1A

13 pav.

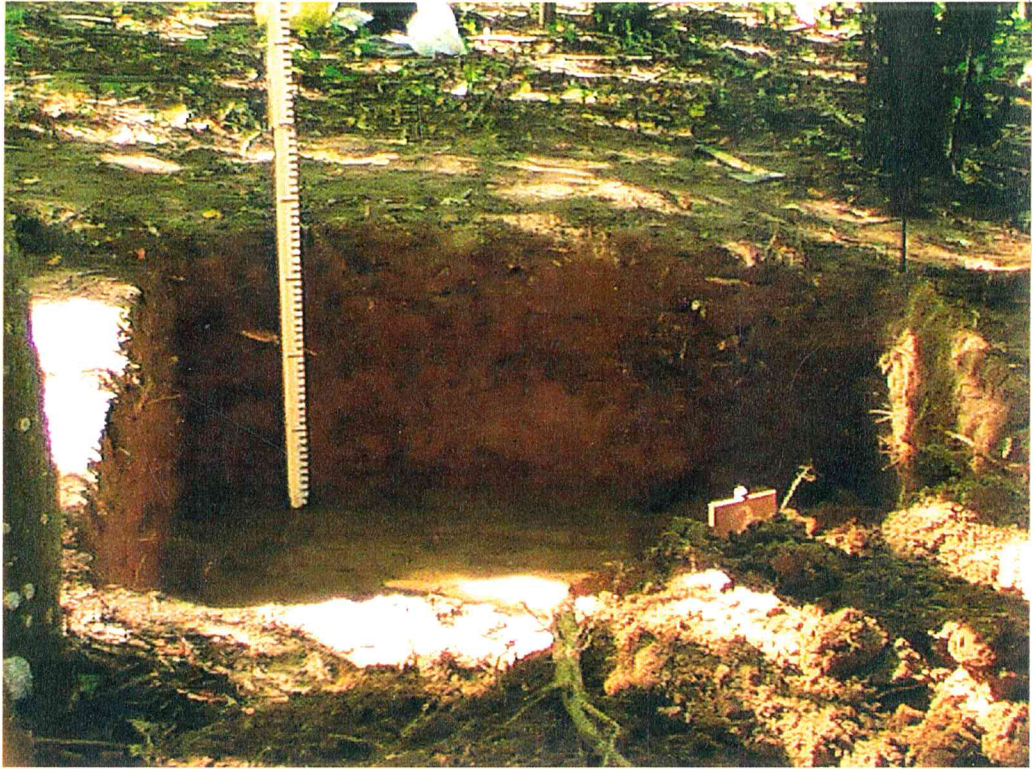

1

2

14 p. 20.

1

2

15 p20.

1

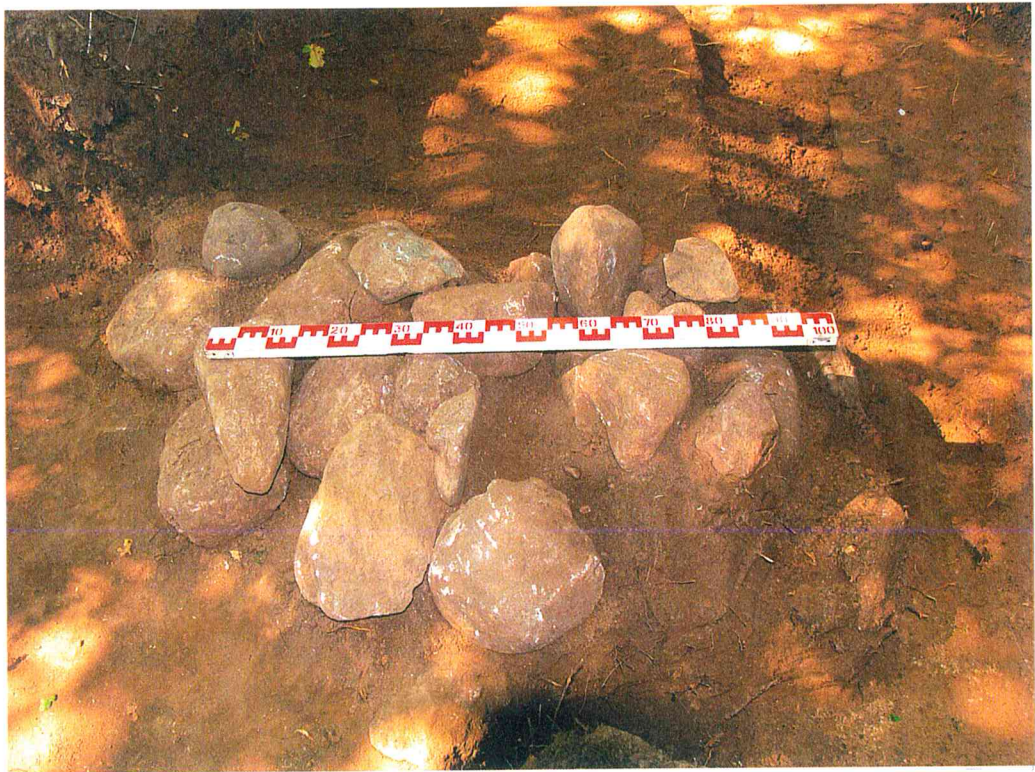

2

16 p20.

1

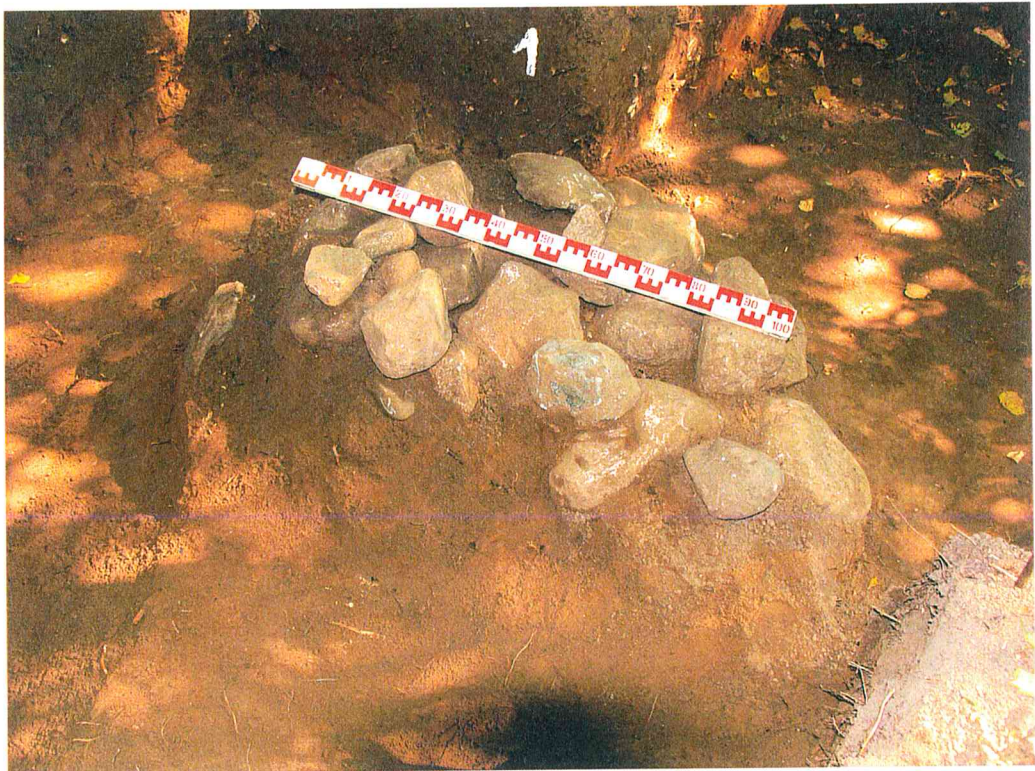

2

11 pav.

1

2

18 p20.

1

2

19 p. 20.

1

2

20 p.u.

1

2

21 pav.

5

1

6

2

22 pav.

Kultūros vertybių apsaugos departamentui

Mokslinei Archeologijos komisijai

dr. Jono Stankaus

Vilnius, 2005.08.17.

Archeologinių tyrinėjimų programa 2005 metams

Aukštadvario regioninio parko direkcija prašo atlikti žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus Mergiškių km., Trakų r. netoli nuo Mergiškių dvarvietės esančioje kalvoje vietinių gyventojų vadinamu "Kunigaikščio kalneliu", Piliakalniuku.

Prašoma nustatyti, kas šioje kalvoje esama:- gal čia yra palaidojimų, o gal yra kultūrinis sluoksnis. Ar ji saugotina? Ar tikslinga šią vietovę įtraukti į Valstybės saugomų paminklų Registrą.

Kalvos papėdėje ir jos viršuje (aikštelėje) numatoma ištirti 10 šurfu, kurių kiekvieno dydis 2x2 m .

Tyrinėjimai bus vykdomi 2005 m. rugpjūčio antroje pusėje, rugsėjo mėnesį.

Priedas: situacinis kalvos planas

Leidimas galioja iki 2005-11-30

LEIDIMAS

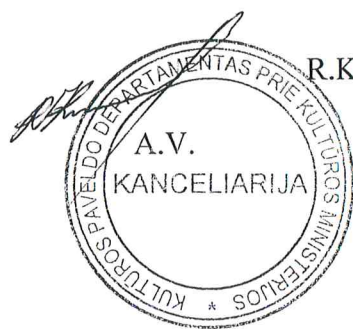
vykdyti archeologinius tyrimus

2005-08-17 Nr.156
Vilnius

Pagal Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 18 str. šis leidimas išduotas **J.Stankui** vykdyti spėjamo Mergiškių piliakalnio, Trakų raj., **archeologinius žvalgomojus tyrinėjimus**, taip pat naudoti elektronines priemones, sudarinėti planus, filmuoti, fotografuoti, piešti, rinkti radinius ir mėginius tiriamame objekte.

Tyrimų projektas: Archeologinių tyrinėjimų programa 2005 metams, 2005-08-17, Nr.156.

Kontrolės skyriaus vedėjas

R.Kraujalis

